

GYVIEJI ARCHYVAI

Margionių klotimo teatras sukvieta į tradicinę „Citnaginę“

Unikalūs Margionių klotimo teatras tęsia gražią tradiciją - Margionyse jau aštuntus metus iš eilės žiūrovus džiugina rajoninė kaimo teatrų šventė-konkursas „Citnaginė“ režisieriaus Juozo Gaidžio prizui laimėti

Saulėtą rugpjūčio šeštadienio popietę gražiausias vasaros žolynais iš tebežydičių kaimo darželių ir pievų išdabintas Margionių klotimas vos talpino žiūrovus: vietinius margioniškius, kaime vasarojančius jų vaikus ir anūkus bei svečius, gausiai susirinkusius į tradicinę „Citnaginę“.

Aštuntąkart organizuojama kaimo teatrų šventė dar kartą liudija, jog ji turi vykti būtent čia, Margionyse, kur jau aštuoniasdešimt aštuonerius metus gyvuoja Margionių klotimo teatras, kur tebeplevena prieš dvidešimtmetį į Nebūtį iškeliavusio Margionių „Strazdelio“ - kaimo šviesuolio, poeto ir „režisoriaus“ Juozo Gaidžio dvasia, kur kiekviename kaimo name gyveno ar gyvena po artistą. Juk margioniškiai, pirmąkart 1929 metais suvaidinę A.Vilkutaičio-Keturakio komedijoje „Amerika pirtyje“, kurią, vietinio jaunimo padedamas, pastatė Margionių pradžios mokyklos mokytojas Teofilis Sukackas, vaidina iki šiol.

Ųdien visi artistai, kurie vaidino unikalaus Margionių klotimo teatro scenoje, žiūrovams tarsi dovanuoja po mažą teatro magijos stebuklą.

Kaimo teatrų šventę papuošė dainingosios Margionių etnografijos ansamblio moterys, sugiedojusios Margionių himną. Ją dzūkiškai vedė dabartinė Margionių

klotimo teatro režisierė Rimutė Avižinienė.

Šventę-konkursą pradėjo Merkinės kultūros centro teatras „Dilgynė“, suvaidinęs Laimutės Jakštienės režisuotą spektaklį „Laukinės aistros“. Vėliau į sceną lipo ir gausių žiūrovų ovacijų sulaukė artistai iš Margionių, Žilinių, Nedzingės ir Vilniaus. Charizmatiškieji Margionių klotimo teatro artistai suvaidino šmaikštų spektaklį „Martynas Špokas“, kurį režisavo Rimutė Avižinienė. Žilinių teatras „Vijūnė“ suvaidino Dalios Šmigelskienės režisuotą spektaklį „Moters dalia“. Nedzingės kaimo teatras suvaidino Stanislavos Monkevičienės režisuotą spektaklį „Šiukslės“. Nedzingės etnografinis ansamblis žiūrovams dovanuoja nuotainingą dzūkišką programą „Mergelės dalia“, parengtą vadovės Nijolės Maceikienės.

Teatrų šventę papuošė Vilniaus senjorų klubo artistai, jautriai suvaidinę Vytauto Mikalausko pagal tikrus faktus sukurtą ir režisuotą pjesę „Likimai“.

Nugalėtojus, vertus režisieriaus Juozo Gaidžio prizo, rinko iš pačių margioniškių sudaryta komisija. Komisijos pirmininkas, Varėnos VVG pirmininkas Povilas Saulevičius pasidžiaugė, kad jo šviesaus atminimo seneliai taip pat vaidino Margionių klotimo teatre. „Mano dziedukai

sakydavo, kad Margionys garsūs tuo, jog čia grybiausias vietos, kūrybiškiausi žmonės ir vietoj bulvių laukuose auga citnagai“. Garbingą Margionių kaimo režisieriaus Juozo Gaidžio prizą jis įteikė šių metų laureatams - Žilinių teatro artistams.

Visus šventėje dalyvavusius teatrus pasveikino bei Varėnos rajono savivaldybės mero Algio Kašėtos padėkas įteikė Žemės ūkio ir kaimo reikalų skyriaus vedėjas Irmantas Laniauskas.

Visi teatrai taip pat buvo pagerbti Seimo narės Virginijos Vingrienės padėkomis, kurias teatrų vadovams įteikė Varėnos rajono savivaldybės tarybos narys Marijonas Čapkovskis.

Margionių klotimo teatrui buvo įteiktas originalus prizas - naujas laistytuvas klotimo grindims drėkinti. Žiūrovų prizas buvo įteiktas Vilniaus senjorų teatrui. Visi teatrai taip pat buvo apdovanojami suvenyrais ir gėlių puokštėmis.

Marcinkonių kultūros centro direktorė, dabartinė Margionių klotimo teatro vadovė ir režisierė Rima Avižinienė pasidžiaugė, kad labai simboliška, jog Varėnos rajono kaimo teatrų šventė vyksta Margionyse. Juk jei ir Juozas Gaidys būtų gimęs ne prieš šimtą, o prieš daugiau metų, neabejotinai pirmasis lietuviškas spektaklis būtų suvaidintas Margionyse. „Pa-

ti pagrindinė šio festivalio idėja - paskatinti kaimo žmones vaidinti ir kurti vaidinimus, kaip tai darė Juozas Gaidys. Sumanymas gimė ir dėl to, kad norėjosi, jog kaimo teatre vaidinantys žmonės vaidintų ne tik savo kaime, pamatyti, kaip vaidina kito kaimo artistai, vieni iš kitų pasimokyti. Šiometinė šventė ypatinga tuo, kad visi spektakliai buvo skirtingi, bet labai įdomūs, o artistai vaidino tikrai nuoširdžiai. Ši šventė kaimų artistams padeda „augti“, jie, pamatę, kaip puikiai vaidina kaimyninio kaimo žmonės, stengiasi suvaidinti dar geriau. Man labai smagu, kad ir Margionių klotimo teatras tarsi atgimė naujai. Margioniškiai patys parodė iniciatyvą suvaidinti šventėje naują spektaklį, ir jį

suspėjome pastatyti per mėnesį. Negaliu atsidžiaugti, nes margioniškiai - ypatingi žmonės, su jais taip lengva bendrauti ir dirbti“, - gyrė Margionių kaimo artistus režisierė. Ji pagyrimų negailėjo ir kitiems šventėje dalyvavusiems artistams.

Ištis, žaliais Dzūkijos pušynais apsigaubęs Margionių kaimas unikalus ne tik gražia gamta, Vėlinių laužais, bet ir tuo, kad gali didžiulis vienintelis Lietuvoje turintis klotimo teatrą, kuriame vaidina paprasti kaimo žmonės. Nėra kitame Lietuvos kaime žmogaus, kuris būtų poetas, dainininkas, artistas, režisierius ir dramaturgas kartu, koks buvo Juozas Gaidys. Nėra ir kito kaimo, kuris turėtų savo klotimo teatrą, gyvuojantį bene devyniasde-

šimt metų. Nėra Margionyse ir tokio namo ar šeimos, iš kurios kas nors nebūtų šiame teatre vaidinęs.

Ųdien Margionyse buvo ne tik vaidinama. Klotimo teatre skambėjo gražiausias senovinės Margionių kaimo dainininkių atliekamos dainos. Jos giedojo Juozo Gaidžio giesmes, kurios skambėdavo prieš kiekvieną klotimo teatro spektaklį, o teatrų festivalio dalyviams linksmino net keturi Margionių kaimo muzikantai. Po vaidinimų dalyvių laukė ant laužo virta grybų sriuba ir kitos dzūkiškos vaisės bei smagi vakaronė.

Rūta AVERKIENĖ
Varėnos rajono savivaldybės administracijos Bendrojo skyriaus vyr. specialistė Autorės nuotr.

Mergežeryje 1944-1945 mokslo metais mokytojavo **Jonas Šarakauskas**. Jis palaikė glaudžius ryšius su besiorganizuojančiais partizanais, dalyvaudavo jų pasitarimuose. Bendravo su Zerynų mokytoju Lioginu Švolkumi, kuris 1945 m. pavasarį išėjo į mišką (slapyvardis Šernas), tačiau po kelių mėnesių žuvo prie Merkio Mardasavo kaime.

J. Šarakauskas, gimęs 1925 m., kilęs iš Alovės valsč. Kaniūkų kaimo, iš to paties, kaip ir iš Vilniaus 1941 m. išvežtas mokytojas Vladas Aravičius. Alytaus mokytojų seminarijoje mokėsi 1941-1944 m. ir baigė tris jos kursus. Padirbėjęs Mergežeryje, 1945 m. Marijampolėje baigė 3 mėn. mokytojų kursus, o rudenį įstojo į Alytaus mokytojų seminarijos IV kursą; seminariją baigė 1946 m. birželio 24 d. Tų metų rugpjūčio 28 d. atvyko į Varėną I ir dirbo progimnazijoje. Dėstė lietuvių kalbos ir literatūros bei piešimo pamokas. Vadovavo jaunųjų literatų būreliui. Su apskrities Švietimo skyriaus inspektoriumi gyveno kambarėlyje mokyklos pastato II aukšte. Tačiau 1948 m. pavasarį mokytojas dingio.

Pasirodo, mokytoją suėmė MGB (LYA f. K-1, ap. 58, b.

Mokytojai – bolševizmo aukos

37037/3). Pasak archyvo bylos, mokydamasis Alytaus mokytojų seminarijoje 1945-1946 m., J. Šarakauskas priklausė pagrindinei seminaristų organizacijai, buvo jos vadovaujantis narys, susirinkimuose sakė antitarybines kalbas, platino antitarybinę literatūrą (pvz., prieš 1946 m. vasario 10 d. vykusius TSRS Aukšč. Tarybos rinkimus), 1946 m. birželio mėn. prisiekė ištikimybę antitarybiniam pagrindžiui.

Į Varėnos kardojo kalnimo kamerą uždarytas suimtas patyrė ilgą tardymų seriją. 1948 m. liepos 4, 5, 6, 8 ir 12 d. tardė Varėnos MGB operatyvinio skyriaus viršininkas vyr. leitenantas I. Kuzkinas. Suimtajį pervežė į Vilnių, čia jį tardė LTSR MGB 1 skyriaus tardytojas vyr. leitenantas Akuratovas. Beje, abu tardytojai suimtajį tardė per saugumiečių vertėjus: Varėnoje vertė leitenantas Solomiakas, Vilniuje – jaun. leitenantas Alekna; vertėjai buvo perspėti, kad už vertimų tikslumą atsako pagal BK 95 str.

Tardytojas Akuratovas tardė 1948 m. liepos 13, 14, 15, 16, 26, 28 d. ir rugpjūčio 5, 12 d. Rugpjūčio 27 d. nu-

tarta J. Šarakauską nuteisti pagal BK 58 str. 1a ir 11 punktus 10 metų ir išsiųsti į TSRS VRM ypatingąjį lagerį, o tardymo išvadas perduoti Ypatingajam pasitarimui. Šis 1948 m. lapkričio 20 d. nutarė mokytoją „už dalyvavimą antitarybinėje organizacijoje įkalinti pataisos darbų lageryje dešimčiai metų, [basmės] terminą laikant nuo 1948 m. liepos 4 d.“ Kartu nuteisti Antanas Nedzinskas ir Kostas Urmanavičius. Nuteistieji 1949 m. sausio 2 d. išvežti į Intą, miesto teisių anuomet dar neturėjusią Komijos gyvenvietę.

Per tardymus J. Šarakauskas kaltę visiškai pripažino, sakė, kad nuo 1943 m. priklausė Alytaus seminarijoje veikusiai nacionalistinei Atėitininkų organizacijai, tačiau persikėlęs į Varėną I, su ja ryšius nutraukė. Tardomas išvardijo keliolika žmonių, su kuriais bendravęs seminarijoje ir priklausęs nelegaliai organizacijai. Jai vadovavo seminarijos inspektorius Konstantinas Bajerčius (K. Bajerčius – 1903-1946 – pedagogas ir rašytojas, eilėraščių rinkinio bei 6 knygų vaikams autorius; ne-

ištveręs MGB kankinimų, Alytuje mirė).

Klausiamas apie darbą Varėnos I vidurinėje mokykloje, J. Šarakauskas prisipažino, jog iš V kl. mokinio Stepo Vainilaičio, kurį mokęs ir Mergežeryje, 1948 m. vasario mėn. gavęs vieną mašinėlę spausdintą antitarybinį lapelį. Juo partizanai („banditai“), matyt, norėję jį perspėti, kad nutrauktų agitacinę veiklą (prieš rinkimus į vietines tarybas mokytojas buvo užrašytas Barčių kaimo rinkiminės komisijos nariu). Žinoma, S. Vainilaičiui irgi buvo atseikėta MGB lagerio porcija.

LYA byloje yra kai kurių neaiškumų. Kodėl mūsų mokytojas dingio jau pavasario pradžioje, o LYA byloje su laikymo diena laikoma tik liepos 4-oji ar 9-oji? Mat Vasario 16-osios rytą miestelio gyventojai pamatė ant mokyklos stogo plevėsuojančią Lietuvos trispalvę. Vėliava buvo pritvirtinta prie stiebo, likusio dar nuo prieškarinio laikų, kai vėliava ten plauktydavosi nuolat, nes mokyklos patalpose glaudėsi ir valsčiaus valdyba. J. Šarakauskui dingus, žmonės spėjo, kad vėliava greičiausiai iškėlė ten

gyvenęs mokytojas. Beje, kovo 22 d. mokytojas gavo šaukimą kovo 24 d. 10 val. atvykti į apskrities Švietimo skyrių. Matyt, tai buvo saugumiečių manevras J. Šarakauskui sulaukyti. Apie vėliavą kalbamoje byloje nė žodžiu neužsimenama. Balandžio vidury dingusio mokytojo vietą mokykloje užėmė Ona Kochanskaitė, vėliau Pigagiene, būsimoji Varėnos, apskrities ir rajono centro, vidurinės mokyklos direktorė.

Mokytojo motina Ieva Šarakauskienė 1955 m. birželio 28 d. pareiškimu kreipėsi į TSRS Aukščiausiąjį teismą, prašydama peržiūrėti sūnaus bylą ir leisti jam parvažiuoti į Kaniūkus. Dėl to paties senyva moteris liepos 4 d. parašė Karinės komisijos Aukščiausiojo teismo pirmininkui (?). Moters pareiškimą TSRS Aukščiausiasis teismas persiuntė TSRS prokuratūrai, o ši – TSRS Valstybės saugumo komitetui. Karinės prokuratūros 12 skyriaus prokuroras 1955 m. rugsėjo 17 d. pasiūlė prašymo nepatenkinti; rugsėjo 21 d. tam pritarė TSRS vyriausiojo karinio prokuroro vyr. padėjėjas. Centrinė komisi-

ja už kontrrevoliucinius nusikaltimus nuteistų ir lageriuose, kolonijose bei kalėjimuose laikomų ar tremtyje esančių asmenų byloms peržiūrėti 1955 m. spalio 10 d. nutarė Ypatingojo pasitarimo nutarimą palikti nepakeičiamą.

Lageryje nuteistasis praleido apie 7 metus. Besitęsiant represinių organų svarstymams, 1955 m. rugsėjo 2 d. J. Šarakauskas iš lagerio paleistas, tačiau ten pat, Intoje, paliktas tremtyje. Iš tremties paleistas 1956 m. gegužės 30 d. pagal TSRS AT Prezidiumo tų metų kovo 10 d. įsaką.

Grįžęs iš tremties, J. Šarakauskas tiesė aukštos įtampos elektros linijas ir Varėnos apylinkėse, buvo susitkęs arba rašė laiškus savo mokiniams – mergežeriškiams broliams Martynui ir Adolfui Vainilaičiams. Druskininkuose gyvenęs buvęs kalynys Merkinės gatvės adresu gavo Lietuvos Respublikos prokuroro A. Paulausko 1990 m. rugpjūčio 17 d. pasirašytą pažymėjimą, jog pagal LR 1990 m. gegužės 2 d. įstatymą jis pripažintas nekaltu.

Tęsins. Pradžia Nr. 24, 27, 28, 33, 37, 38, 40, 41, 44, 46, 55, 57

Vytautas Valentinas ČESNULIS